

Antoni Młotek

"Quadrige virtutum : die Kardinaltugenden in der Geistesgeschichte der Karolingerzeit", Sibylle Mähl, Köln 1969 : [recenzja]

Studia Theologica Varsaviensia 12/1, 333-334

1974

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

personalizmowi teologii, rozpatrywaniu jej w aspekcie dialogu, określeniu jej służebnej roli i szukaniu elementów łączących różne gałęzie teologii w swoistą jedność.

Wśród węzłowych problemów teologii współczesnej Latourelle wymienia grupę najczęściej podejmowanych obecnie tematów ogólnych, w obrębie których wysuwa cały szereg tematów szczegółowych. Zauważa przy tym, że współczesna teologia skupia swoją uwagę głównie wokół zagadnień Pisma św., problemów chrystologicznych, teologii Kościoła, stosunku Kościoła do świata, zagadnień łaski i sakramentów oraz problemów eschatologii.

Szczególną wartość posiadają trzy ostatnie części książki, w których autor jasno określił przedmiot i zakres zainteresowań poszczególnych dziedzin teologicznych i ukazał perspektywy ich rozwoju.

Książka Latourelle'a jest dobrym przewodnikiem po całości współczesnych zagadnień teologicznych. Może służyć zarówno znawcom przedmiotu, jak również wszystkim szukającym znajomości i pogłębienia zagadnień teologicznych. Jest posoborowym *compendium* podstaw nauk teologicznych. Napisana jest przystępnie. Posiada jasny i przejrzysty układ treści i może stanowić przykład nowoczesnego podręcznika podstaw nauk teologicznych. Dodatkowym walorem książki jest aktualna bibliografia dodana do każdego zagadnienia i całościowo zebrana na końcu tomu. Te szczególnie wartości sprawiają, że choć wydana stosunkowo dawno, zachowuje swą aktualność i zasługuje na spóźnione nawet jej odnotowanie.

Zdzisław Rogalski

Sibylle M ä h l, *Quadrige virtutum. Die Kardinaltugenden in der Geistesgeschichte der Karolingerzeit*, Köln 1969, Böhlau Verlag s. 190.

Omawiana książka stanowi dziewiąty tom serii wydawniczej *Beihefte zum Archiv für Kulturgeschichte*. W serii tej ukazały się poprzednio materiały źródłowe i prace m. in. na następujące tematy: francuska myśl polityczna do czasów Richelieu, średniowieczny taniec szkieletów, prawny aspekt wojny w niemieckiej myśli średniowiecznej, husytyzm.

S. Mähl przedłożyła tę pracę jako rozprawę doktorską pisaną pod kierunkiem prof. W. Lammersa na Fakultecie Filozoficznym Uniwersytetu Hamburgskiego.

Książka S. Mähl należy do bardzo nielicznej grupy prac, które dotyczą historycznego aspektu aretologii. Antyczna, przejęta przez chrześcijaństwo, nauka o czterech cnotach kardynalnych do dziś przenika zachodnią duchowość europejską. Naukowo jest jednak ona zbadana tylko w niewielkim stopniu. Poza szczegółowymi opracowaniami dotyczącymi stoickiej, wczesnochrześcijańskiej nauki o roztropności, sprawiedliwości, męstwie i umiarowaniu, istnieją jeszcze prace, które dotyczą scholastycznej etyki, a w niej

cnót kardynalnych. Okres pomiędzy patrystyką a scholastyką i okres następujący po scholastyce, z wyjątkiem monografii W. Ernst, *Die Tugendlehre des Franz Suarez*, Leipzig 1964 s. 278, nie doczekał się obszerniejszych rozpraw w tym zakresie. Celem książki S. Mähl jest uzupełnienie tej luki badawczej i zarazem poprzez staranne analizy przedłożonego materiału danie czytelnikowi możliwości głębszego wglądu w ogólną strukturę myśli wczesnego średniowiecza, tzn. średniowiecza czasów karolińskich.

Całość pracy autorka podzieliła na dwie części. Część pierwsza dotyczy cnót kardynalnych w egzegezie biblijnej. Zostały tu najpierw przedstawione cnoty kardynalne w łacińskich komentarzach Pisma św. aż do czasów karolińskich (Ambroży, Hieronim, Augustyn, Julianus Pomerius, Grzegorz Wielki, egzegeza irlandzka: Pseudo-Hieronim, Beda). Następnie zostały ukazane cnoty kardynalne w karolińskiej egzegezie. Część druga traktuje o cnotach kardynalnych jako przedmiocie *philosophia moralis*. Ta część obejmuje następujące zagadnienia: 1. potrójny podział filozofii u Izydora z Seville, 2. Theodulf — drzewo filozofii, 3. rozbudowanie *philosophia moralis* przez Alkuina, 4. wpływ Alkuina w IX wieku (Hrabanus Maurus, Haltiger i in.). Kończącą partię książki stanowi dodatek: cnoty kardynalne w malarstwie karolińskim (z 5 ilustracjami).

Szczególną wartość posiada druga część książki. Na podstawie szczegółowych analiz autorki okazuje się, że już Izydor z Seville w swoim podziale filozofii naukę o czterech cnotach jako treść *disciplina ethica* przedstawił w bezpośrednim sąsiedztwie świeckich *artes liberales*. Dalsze badania cnót kardynalnych, które omawia się z punktu widzenia filozofii, wskazują, że w czasach karolińskich, zwłaszcza dzięki Alkuinowi, istniało filozoficznie pogłębione ujęcie dotyczące definicji cnoty, porządku i klasyfikacji cnót. Ujęcia te rozwinie w pełni scholastyka.

Dzieło S. Mähl z racji poruszanej problematyki i rzeczowego sposobu jej przedstawienia oraz sumienności badań, przejawiającej się we wnikliwych analizach, zasługuje na to, by znalazło się w ręku badacza przeszłości etyki chrześcijańskiej.

Antoni Młotek

Ks. Kazimierz Drzymala, *Ks. Stanisław Grodzicki SJ*, [Kraków 1973] Wydawnictwo Apostolstwa Modlitwy 16° ss. 185, nlb. 3.

Postulowane ciągle z różnych stron studia nad dziejami teologii w Polsce, rozpoczęte kilku poważnymi pracami już przed ostatnią wojną, znajdują od czasu do czasu oddźwięk zarówno u teologów jak i historyków w postaci ogłaszanych rozpraw i przyczynków o dawnych polskich teologach. Dość często jednak studia te są jednostronne, brak w nich bowiem bądź tła historycznego, bądź też pogłębienia strony teologicznej. Pożądana byłaby tu ścisła współpraca między teologiem i historykiem, względnie zdo-